

HORASAN ERENLERİ'NDEN HACI BEKTAŞ VELİ'NİN İNSAN SEVGİSİ VE FÜTUHAT ANLAYIŞI

FROM HAJI BEKTASH VELİ FROM KHORASAN SAINTS ON HUMANITY AND APPROACH OF FÜTUHAT

Mihriban ARTAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü
Alevi Bektaşî İlmî Kaynakları Anabilim Dalı

artanmihriban@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2349-2234

ÖZ

Hacı Bektaş Veli, XIII. yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya gelen Horasan Erenleri'nden olup Türk İslam tasavvuf geleneğinin önemli şahsiyetlerinden biridir. Onun hayat felsefesi, insanların birbirleriyle ve doğayla barış içinde yaşamaları gerektiğine dayanmaktadır. Hacı Bektaş Veli'nin öğretilerinde İslam'ın özüne ve insanın yaratılış amacına ilişkin felsefi ve mistik görüşler mevcuttur. Onun öğretileri, toplumda hoşgörü, saygı, sevgi ve adalet gibi değerleri vurgulayan bir kültürel miras haline gelmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin düşünceleri ve yaşam felsefesi, Anadolu toplumunun sosyal yapısı üzerinde derin bir etkiye sahip olmuştur. Günümüzde de bu etkinin izlerinin devam ediyor oluşunu, Anadolu'nun sosyal dokusu üzerinde yapılan akademik çalışmalarda okumak ve yorumlamak mümkündür.

Çalışmada insan hazinemizin önemli bir unsuru olan Hacı Bektaş Veli'nin insan sevgisi, Anadolu'da yapmış olduğu gönül fütuhâtı ve irşadının, onun öğretileri ışığında metin analiz yöntemiyle incelenmesi yapılarak, manevî miras ve değerler açısından onun kuşatıcı ve bütünlüştürücü karakterinin bilinmesi amaçlanmıştır. Döneminin bir gönül eri olan ve somut olmayan miras bağlamında Anadolu'daki manevî iklime damgasını vuran Hacı Bektaş Veli'nin öğretilerinin önemli bir ihtisas alanını oluşturması ise çalışmanın özgün yönünü teşkil etmektedir. Onun öğretileri, günümüzde toplumsal bütünleşmeye yönelik özgün bir yaklaşım modelini de içerisinde barındırmaktadır. Bu çalışmayla Kapadokya'nın manevî ve kültürel mirasının anıtlaşan ismi ve öğretileri asırlardır tazeliğini koruyarak günümüze kadar ulaşan büyük bir mutasavvıf olan Hacı Bektaş Veli'nin, Anadolu'da gerçekleştirdiği gönül fütuhâtının zahmet yüklü örneklerinin bilinmesi ve toplumsal belleğe kazandırılması amaçlanmaktadır.

ABSTRACT

Hacı Bektash Veli, XIII. he is one of the Khorasan Saints who came to Anatolia from Khorasan in the 19th century and is one of the important figures of the Turkish-Islamic Sufi tradition. His philosophy of life is based on the need for people to live in peace with each other and with nature. There are philosophical and mystical views on the essence of Islam and the purpose of human creation in the teachings of Hacı Bektash Veli. His teachings have become a cultural heritage that emphasizes values such as tolerance, respect, love and justice in society. Hacı Bektash Veli's thoughts and philosophy of life had a profound effect on the social structure of Anatolian society. It is possible to read and interpret the continuing traces of this influence in the academic studies on the social fabric of Anatolia.

In this study, it is aimed to know the encompassing and integrating character of Hacı Bektash Veli, who is an important element of our human treasure, by examining the love for humanity, the conquest of the heart and guidance he made in Anatolia, by text analysis method in the light of his teachings. The fact that the teachings of Hacı Bektash Veli, who was a man of heart of his time and left his mark on the spiritual climate in Anatolia in the context of intangible heritage, constitute an important area of specialization, constitutes the original aspect of the study. His teachings also contain a unique approach to social integration today. With this study, it is aimed to know the laborious examples of the conquest of the heart in Anatolia, and to bring them to the social memory of Hacı Bektash Veli, a great mystic whose name and teachings of the spiritual and cultural heritage of Cappadocia have survived to the present day by keeping their freshness for centuries.

Geliş Tarihi:
12.06.2023

Kabul Tarihi:
01.08.2023

Yayın Tarihi:
06.10.2023

Anahtar Kelimeler

Horasan Erenleri,
Hacı Bektaş Veli,
İnsan Sevgisi,
Gönül Eri

Keywords

Khorasan Saints,
Hacı Bektash Veli,
Human love,
Servant of the Heart

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1313400>

Attıf/Cite as: Artan, M. (2023). Horasan Erenleri'nden Hacı Bektaş Veli'nin insan sevgisi ve fütuhât anlayışı. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, İhtisaslaşma Özel Sayısı*, 200-212.

Giriş

XII ve XIII. yüzyılda Türkmen dervişlerinin Anadolu topraklarına gelmesiyle burada henüz gelişen tasavvuf cereyanı, Türkmen gruplarınca büyük oranda kabul görmüştür. Anadolu'ya gelen Türkmen derviş grupları, oymaklarının hem dinî lideri hem de dünyevî liderleri olmuş ve yerleştikleri bölgelerde hayatlarını tanzim etmişlerdir. Aynı zamanda yurt edindikleri yeni coğrafyada, beraberlerinde gelen Türkmen grupların düzenli bir yaşam inşasında öncü rol oynamışlardır. Söz konusu liderlerin karizması sayesinde Anadolu'ya göçen kalabalıklar yeni hayatlarına kısa sürede ayak uydurabilmişlerdir (Ocak, 2011: 33-34).

Moğol İstilâsı'ndan sonra hız kazanan göçler sonucunda Anadolu coğrafyasında faaliyet gösteren derviş grupları tarikat ve meşrep itibarıyla çeşitlenmiş ve söz konusu gruplar Anadolu'da birçok tekke kurmuşlardır. Yerleşik hayata geçmiş derviş gruplar, güçlü bir tasavvuf cereyanı uyandırmayı başarmışlardır. Bunlar arasında günümüz İran'ın siyasi coğrafyasından, Irak'tan, Suriye'den ve Mısır'dan gelmiş olan mutasavvıfların bulunduğu gibi Tarihî Horasan ve Türkistan coğrafyasından gelen Türkler arasında yetişmiş birçok derviş meşrepli kişiler de bulunmaktaydı. Bunlar yerleştikleri Batı'da ve Anadolu'da beraberinde birçok tarikat kurmuşlardır (Köprülü, 1991: 200).

Kurulan bu tarikatların büyük bir yayılım göstermesi ise ağırlıklı olarak XIII. yüzyıldan itibaren başlamıştır (Ay, 2014: 16). Bunların çoğu Fuad Köprülü'nün işaret ettiği gibi Yesevî, Kalenderî ve Haydarî gibi zümrelerden oluşmaktadır. Ancak daha çok Yesevîler üzerinde durmuş ve Horasan Erenleri'ni de Ahmed Yesevî sürecini Anadolu'ya taşıyan sûfiler olarak tanımlanmıştır. Hacı Bektaş Veli'nin de Horasan Erenleri'nden olup Ahmed Yesevî'nin izinden giden ve XIII. yüzyılda Anadolu'da yetişen gönül erenlerinden biri olabileceğini ifade etmiştir (Babinger ve Köprülü, 1996: 49-50; Köprülü, 1991: 48-54, 110-113, 337-338). Hacı Bektaş Veli, yaşadığı dönemde bir gönül eri olmasının yanında Ahmed Yesevî'nin manevî ocağında İslam inancını özümsemiş ve Ahmet Yesevî ocağından aldığı ışığı etrafına yaymış ulu bir erendir. O, kişiliği ile Anadolu'nun inanç ve kültürel hayatına damgasını vurmuştur.

Kültürel mirasımızın önemli bir unsuru olan Hacı Bektaş Veli'nin anlayışında "*Allah aşkı ile insan sevgisi*" en yüksek noktaya varmıştır. XIII. yüzyılda savaşların, istilâların ve kaosun olduğu bir dönemde, onun oluşturduğu sevgi merkezli düşünce sistemi uzlaşma ve barış ortamını tesis etmiştir (Aytaş vd., 2010: 10). Gerek Hacı Bektaş Veli'nin gerek diğer Horasan Erenleri'nin Anadolu'da gönülleri fethetmesi ve döneminin saygın kişiliklerini oluşturması Horasan tasavvufunun kısa sürede Anadolu'ya sirayet ettiğini de göstermektedir.

Horasan Erenleri, insancıl davranışları, hoşgörülü, üstün kişilikli dünyaları ile sadece Türkler arasında değil, Türk-Müslüman olmayan diğer toplumlar üzerinde de etkili olmuşlardır. Onlara göre "*İnsanı sevmek; ona sevgiyle yaklaşmak, yaratamı sevmek ve ona muhabbetle yaklaşmak demektir.*" Gönül kırmayı, "*iki cibanda bedbaht olmakla*" aynı tutan bu anlayışı benimseyen Horasan Erenleri, sevgi ikliminin tohumlarını Anadolu coğrafyasına ekerek engin bir gönül dünyası teşkil etmişlerdir. Bu bağlamda Anadolu coğrafyasında gelişen hoşgörü anlayışının kaynağına ulaşmak için tarihin tozlu sayfalarına ulaşmak, İslam'ın Orta Asya coğrafyasında yayılışına, sonrasında XI. yüzyıla, oradan Ahmed Yesevî'ye, Ahmed Yesevî'den Hacı Bektaş Veli'ye kadar uzanan çizgide olgunlaşan öğretinin temellerini bilmek gerekmektedir. Kültürel mirasımızın önemli bir simgesi olan Hacı Bektaş Veli vasıtasıyla bu öğreti başta Anadolu olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde yayılmıştır (Aytaş vd., 2010: 12-13). Bu çalışma ile Horasan Erenleri, Horasan tasavvufu, bu tasavvufun Anadolu'ya intikali, Anadolu'da başlattıkları gönül fütuhâtı ve bu bağlamda Hacı Bektaş Veli'nin gönülleri nasıl fethettiği ve insan sevgisi hususunda genel bir değerlendirme manzumesi sunulacaktır.

Tarihî Horasan ve Horasan Erenleri

Eski bir Türk yurdu olan Tarihî Horasan, Türk nüfusunun ve Türk kültürünün yaygın bir şekilde yaşadığı bir bölgedir. Kesin olmamakla birlikte kimi etimologlara göre Horasan ismi Eski Farsça'da "*hur (güneş) ve âsân (âyan, gelen, doğan)*" kelimelerinden oluşmakta ve "*güneşin doğduğu yer, güneş ülkesi; doğu bölgesi*" manasını ihtiva etmektedir (Çetin, 1998: 234; Öztürk, 2001: 11).

Günümüzde İran'ın kuzey doğusunda bir bölge olan Horasan, eskiden Nişabur, Balh (Belh), Merv ve Herat çevresinde oluşan dört bölgeden müteşekkildi. Genel kanıya göre Horasan batıdan Taberistan ile Cürcân ve Deştikevîr'in batı kısmı; doğudan Huttel (Tacikistan'da Kul'ab çevresi), Gur (Orta Afganistan) ve kısmen Sicistan (Sistan); güneyden Deştîlût ve Kirman ile Rey arasındaki Fars toprakları; kuzeyden de Hârizm, Mâverâünnehir ve Türkmenistan'ın önemli bir bölümünü kapsayan geniş bir alanın adıdır (Baharlu, 2022: 52).

Tarihî Horasan coğrafyası sadece günümüzdeki İran'ın kuzeydoğu bölgesini ifade eden bir bölgeden ibaret değil ayrıca yukarıda da bahsedildiği üzere geçmişte genişçe bir alanı kapsayan önemli ilim beşiği idi. Tarihsel süreç içerisinde farklı devletlerin hâkimiyetleri altına girmiş önemli bir jeopolitik konuma sahip bir yerdir. Önemli göç ve istilâ yolları üzerinde bulunması farklı etnik ve dinî gruplara ev sahipliği yapmayı da zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda Tarihî Horasan coğrafyası tarihiyle kültürüyle kadim bir coğrafya haline gelmiştir. Tarihî Horasan olarak da tanımlanan bu coğrafya tasavvufun ve dinî ilimlerin tarihinde de çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle “*Horasan tasavvuf tarihi*” açısından oldukça önemli bir konumu vardır. İslam'ın yayılmasıyla birlikte Tarihî Horasan coğrafyası İslam düşüncesinin merkezi haline gelmiş ve bölge birçok büyük tasavvufî ekolün doğduğu yer olmuştur (Artan, 2022: 127-138; Çetin, 1998: 237-239 ve Çalı, 2022: 10). İslam fetihleriyle birlikte çok geçmeden Tarihî Horasan coğrafyasında yani Nişâbur, Belh ve Merv şehirlerinde zuhur eden tasavvufî hareketler hızlıca yayılım göstermiştir. Bu yayılım birçok sûfinin zuhuruna ve faaliyet göstermesine olanak sağlamıştır. O dönemde, “*VII. yüzyıldan itibaren ‘zühbâd’ adı verilen ve dikkat çekenleri Fındayl b. İyâz, İbrâhim b. Edbem, Bîsr el-Hâfî, Şakîk-ı Belhî, Hâtîm el-Esam, Ahmed b. Harb, Muhammed b. Eslem et-Tâsî olan sûfîlerin yoğun faaliyetlerine rastlanmaktadır.*” (Çetin, 1998: 239). Söz konusu sûfîlerin faaliyetleri Horasan tasavvufunun gelişmesinde öncü rol oynamış ve yeni ekollerin teşekkülünde katkısı olmuştur.

İslâm dünyasında IX. yüzyıldan itibaren iki önemli tasavvuf ekolü zuhur etmiştir. Bunlardan en önemlileri “*Hâris el-Muhâsibî'nin temsil ettiği Bağdat ekolü ile Hamdûn el-Kassâr'ın temsil ettiği Nişâbur (Horasan) ekolü idi.*” Bağdat ekolü daha çok “*tevhid ve mârifet*”; Horasan ekolü ise “*melâmet ve fütüvvet*” gibi konular üzerinde durmuştur (Çetin, 1998). Korkuya dayalı bir züht anlayışının hâkim olduğu Bağdat ekolünün ana başlıklarının takva, züht, zahiri ibadet, inziva ve kendini korumak olduğu söylenebilir. Melamet ve fütüvvet anlayışı ağır basan ekolde ise manevîyata önem vermekle beraber âdâb, yol, pir, baba, hırka, erkân, derviş, talip ve mürit gibi dış görünüşe önem vererek bu özellikleriyle toplumda ayrı bir zümreyi teşkil etmişlerdir. İslam tasavvufunun iki ana akımından olan Bağdat ekolünün temsil ettiği sufiler Hasan el- Basrî, Hâris el-Muhâsibî, Ebu Haşim es-Sufî, Üveys el-Karanî, Serî es-Sakatî ve Süfyan-ı Sevrî'dir. Horasan ekolünün önde gelenleri ise Hallac-ı Mansur, Bâyezîd-i Bistâmî, Ebül-Hasen Harakânî, Ebu Said Ebulhayr, Hamdûn el-Kassâr, Cüneyd-i Bağdadî ve Zünnun el-Mısırî'dir (Baharlu, 2022: 53).

Görüldüğü üzere Horasan kısa sürede İslâm medeniyetinin önemli eğitim ve öğrenim merkezlerinden biri haline gelmiştir. Orada kurulan medreseler İslâm felsefesi, fıkıh, kelam ve tasavvuf gibi alanlarda eğitim vermiş, tasavvufî düşüncenin yayılmasına ve derinleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu açıdan Horasan, İslâm tasavvufunun yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu bölgede yaşanan siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeler, tasavvufî düşüncenin etkisini genişletmiş ve halk arasında yayılmasını sağlamıştır. Horasan'da kurulan tarikatlar, tasavvufî uygulamaların yayılmasına ve derinleşmesine katkıda bulunmuştur. Yukarıda da bahsedildiği üzere Horasan, çeşitli kültürlerin ve etnik grupların buluşma noktasıydı. Bu kültürel çeşitlilik, tasavvufun zenginleşmesine ve farklı öğretilerin etkileşimine olanak sağlamıştır. Horasan'da yaşayan farklı topluluklar arasında gerçekleşen kültürel alışveriş, tasavvufun farklı yönlerinin gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak Horasan, İslâm tasavvufunun doğduğu, geliştiği ve yayıldığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. İslâm dünyasında önemli bir rol oynamış ve birçok tasavvufî ekole ev sahipliği yapmış Horasan coğrafyasında zuhur eden tasavvuf ekollerinden bazıları şunlardır: “*Nakşibendiyye*” (Algar, 2006a: 335-342 ve Tosun, 2006: 342-343), “*Kübreviyye*” (Algar, 2006b: 498-500; Algar, 2006c: 500-506), “*Yeseviyye*” (Tosun, 2013: 487-490; Ersal, 2016: 14-16), “*Kalenderiyye*” (Azamat, 2001: 253-256; Korkmaz, 2022: 20-24), “*Haydariyye*”, “*Melamiyye*” ve “*Fütüvvet*” (Ersal, 2016: 16-18; Çalı, 2022: 36-46) Horasan'da ortaya çıkan bazı tasavvuf ekollerine örnek gösterilebilir.

Kaynaklarda sıklıkla geçen “*Horasan Erenleri*” tabiri ise Horasan ekolünün üzerinde durduğu melâmet anlayışını benimseyen sûfîler için kullanılmıştır (Çetin, 1998: 40). Ayrıca Tarihî Horasan'dan Anadolu'ya gelen din uluları için kullanılan bir ifade olmuştur (Melikoff, 2010: 31-32). Horasan tasavvurunun sürekliliğini de göstermek için Anadolu'da yer edinmiş “*Horasan'dan gelme'lik*” kabulünü söz konusu sınırlılığın merkezine yerleştirmek yerinde olacaktır. (Baharlu, 2020: 187). Horasan Erenleri, Tarihî Horasan coğrafyasından önce Anadolu'ya ardından da Balkanlara giden öncü Müslümanlardan oluşmaktaydı. Moğol İstilâsı'ndan sonra Horasan'dan Anadolu'ya göçen bu kitleler, yeni yurt edindikleri topraklarda yabancılaşmamışlardır. Horasan tasavvuf ekolüne bağlı olan ve Horasan Erenleri olarak tanımlanan babalar, dedeler, erenler ve alperenler kadim kültürlerini Anadolu'ya taşımışlardır. Bu şahsiyetlerin inanç içerisinde kült konumunda olmalarından dolayı vefatlarından sonra da ulu

şahsiyetleri çekim merkezi olmaya devam etmiş, türbeleri makamları olduklarına inanılan kutsal mekânlara yoğun ziyaretler gerçekleştirilmiştir (Yalçınkaya, 2021; Akın, 2021a; Akın, 2022).

Söz konusu erenler arasında en tanınmış olanı Ahmed Yesevî'dir. Ahmed Yesevî, Horasan bölgesinde yaşamıştır. O, yazdığı eserleri ve manevî öğretileriyle geniş bir alana nüfuz etmiştir. Onun halifeleri Anadolu'da tasavvufu yaygınlaştırmıştır (Baharlı, 2022: 53-54). Ahmed Yesevî'nin Tarihî Horasan coğrafyasında temsil ettiği "Toplum Hocası" olma geleneğinin devamını da onun ocağında yetişmiş olan Hacı Bektaş Veli, Anadolu coğrafyasında bir dinî lider olarak sürdürmüştür (Doğan ve Çelik, 2022: 20). Nitekim XIII. yüzyılda Anadolu'da tasavvuf, halk arasında yaygın bir şekilde yaşanan ruhanî yolculuk haline gelmiş ve bu alanda birçok büyük şahsiyet yetişmiştir. Anadolu topraklarını gönül fütuhatıyla irşat etmek için Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Veli de bu erenlerden biri olup Anadolu coğrafyasında kısa süre içerisinde büyük üne ulaşan bir gönül ereni olarak tezahür etmiştir.

Anadolu'nun ve Balkanlar'ın fethedilmesinde öncü rol oynayan kitleler, dinî liderler, babalar, dervişler Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda aktif rol almışlar. Aşıkpaşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı eserinde bahsettiği ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda faaliyet gösteren dört zümreden biri olan "Âbdalân-ı Rûm" (Aşıkpaşazâde, 1332: 204; Bilmez ve Bozkurt, 2022: 266)¹ taifesi de Horasan Erenleri'nden biri olarak görülmektedir. Ömer Lütfi Barkan'ın da belirttiği gibi "Âbdâl" veya "Baba" ismini taşıyan ve bilhassa Türkmen kabileleri arasında telkinde bulunan bu derviş grupları devletin ilk fetihlerine iştirak edip büyük yararlık göstermişlerdir (Barkan, 2015: 9). Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda faal olan "Baba" veya "Âbdâl" olarak tanımlanan ve günümüzde Alevi Bektaşi toplumunda önemli bir yeri olan şahsiyetlerin bazıları Geyikli Baba, Kumral Abdâl, Abdâl Musa, Abdâl Murad (Baltacı, 2019: 105; Çetin, 1998:240), Karaca Ahmet, Hacı Bektaş Veli ve Sarı Saltuk gibi erenlerdir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde abdâl, baba, dede, ahî gibi lakaplar taşıyan ve Bizans topraklarında, Balkanlar'daki fetihlerde bulunan bu halk önderi dervişler hep ön planda olmuş ve ilk Osmanlı sultanları tarafından kendilerine hürmet gösterilmiştir. Hacı Bektaş Veli zaman içerisinde bu halk önderlerinin en ulusu, ser-çeşmesi haline gelmiştir (Yaman, 2022: 60). Bu Türkmen babalar/erenler Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu iskân politikasına da katkı sağlamıştır. Her biri farklı bir bölgeye görevlendirilmiş, buldukları yerlerde dergâh ve türbeler kurmuşlardır. Horasan Erenleri olarak ifade edilen bu şahsiyetler; Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu fetih politikasıyla sadece toprağı işlememiş aynı zamanda insanların gönüllerini de cezbederek onların kalplerinde derin izler oluşturmuşlardır (Aday, 2014: 384-385).

Horasan'dan Anadolu'ya Gelen Bir Gönül Ereni: Hacı Bektaş Veli

Horasan Erenleri'nden biri olan Hacı Bektaş Veli, günümüze kadar ünü devam eden bir erendir. Hayatı hakkında en çok bilgi veren ve en eski eser vefatından yaklaşık iki yüz yıl sonra müritleri tarafından bir araya getirilerek kaleme alınmış olan *Velâyetnâme*'dir. Hacı Bektaş Veli'yi tanımlarken referans aldığımız ve ona atfedilen *Velâyetnâme*'ye göre Hacı Bektaş Veli'nin Oniki İmam soyundan gelen bir seyittir. Bu husus *Velâyetnâme*'de şöyle geçmektedir: "Peygamber sülalesinden gelen Hünkâr Hacı Bektaş Velî, İbrâhim el Sâni diye anulan, Seyyid Muhammed'in oğludur. Seyyid Muhammed, Mûsâ-yı Sâni'nin oğludur. Mûsâ-yı Sâni, İbrâhim el Mükerremü'l-Müccâb'ın oğludur. İbrâhimü'l-Müccâb, Hazret-i Mûsâ-yı Kâzım'ın oğludur. Mûsâ-yı Kâzım, İmâm Ca'fer[ü's-] Sâdik'in oğludur. İmâm Ca'fer[ü's-] Sâdik, İmâm Muhammed-i Bâker'in oğludur. Muhammed-i Bâker, İmâm Zeyne'l-Abidîn'in oğludur. İmâm Zeyne'l-Abidîn, İmâm Hüseyin'in, İmâm Hüseyin, Hazret-i Fâtimatü'z-Zehrâ'nın oğludur. Babası Allah'ın aslanı, müminlerin emiri Hazret-i Ali'nin oğludur. Bu nedenle Hacı Bektaş Velî, seyid soyundandır." (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 51-53).

Velâyetnâme'de onun asıl adı "Bektaş", babası Horasan Sultanı olan "İbrâhimü's-Sâni (Seyyid Muhammed)", annesi ise Nişâburlu Şeyh Ahmed adlı bir âlimin kızı olan "Hâtem (Hatme) Hâtun" dur. İbrâhimü's-Sâni ve Hâtem Hâtun'un evliliklerinden yirmi dört yıl sonra Bektaş dünyaya gelmiştir (Duran ve Gümüşoğlu, 2010: 38, 71-73). Ancak Bektaş'ın doğum ve ölüm tarihi hakkındaki bilgilerde ihtilaflar söz konusudur.²

¹Aşıkpaşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı eserine göre diğer zümler eserde şöyle geçmektedir: "...Ve hem dabi bu Rum'da dört tâyibe vardır kim anılır müsâfirler ve seyhablar arasında. Biri gâzîyân-ı Rum ve biri âbiyân-ı Rum ve biri âbdalân-ı Rum ve biri bacryân-ı Rum." Ayrıntılı bilgi için bkz., (Aşıkpaşazâde, 1332: 204; Bilmez ve Bozkurt, 2022: 266).

²Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz., (Noyan, 1995: 23; Güzel, 2011: 64; Yıldırım, 2019: 97; Mélikoff, 2010: 1001; Özcan, 2009: 1-2). Ayrıca Abdülbaki Gölpınarlı'dan nakleden Hüseyin Özcan'ın ifade ettiği gibi Hacı Bektaş Veli'nin doğum ve ölüm tarihi ile yaygın olan kanaat şu şekildedir. "Ankara Kültürhanesine Hacıbektaş'tan gelen kitaplar arasında no.132 A.I'de kayıtlı, Kaygusuz Abdâl'in hurûfu aîr bir risalesi ile Abdâl Musa'nın 'Pend ve Nasihatname' adını taşıyan kısacık bir risalesini ihtiva eden ve ilk risalesinin sonundaki kayda göre 1291 Ramazanının on ikisinde (1875) Sivas'ta sureti çıkarılan mecmuanın baş tarafında 'Hazîne-i celile'den şeref vürud eden tomar-ı kebir'de muharrer olduğu üzere tarih-i vilâdet-

Bektaş eğitimini Hoca Ahmed Yesevî'nin halifelerinden olan Lokman Perende'den almıştır. Babası İbrâhimü's-Sânî onu Lokman Perende'ye ilim öğrenmesi için vermiştir (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 75-77). Lokman Perende, Bektaş'a ilim öğretirken, onun göstermiş olduğu velâyet ve kerâmeti görünce ona "Hünkâr" adını koymuştur.³ "Hacı" ismi ise *Velâyetnâme*'de anlatılan bir başka keramet sonrasında "Bektaş" ismiyle birlikte kullanılmaya başlanmıştır.⁴

Hacı Bektaş Veli hakkında *Velâyetnâme*'den edindiğimiz bilgiler dışında çeşitli vakfiyelerde de ondan "Hacı Bektaş Veli" olarak söz edilmektedir. Daha sonra başka kaynaklarda asıl adının "Muhammed bin İbrâhim bin Mûsâ", "Bektaş" isminin ise lakap olduğu ifade edilmiştir (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 38).

Eğitimi tamamlanan Hacı Bektaş Veli'nin artık olgunlaştığını gören Ahmed Yesevî, "kendisine halîfelik (yetkili temsilcilik) sembolleri olan cibâz-ı fakr'î (tâc, şamdan, seccade, sofrâ ve alem) teslim etmek suretiyle beline tabta kılıcını kuşatır ve Rum (Anadolu) diyarını irşad etmekle görevlendirir" (Bilmez ve Bozkurt, 2022: 204). İrşad faaliyetleri için Rum (Anadolu) diyarına doğru yol alan Horasan Erenleri'nden olan Hacı Bektaş Veli'nin anlayışında Horasan tasavvufu ve irfanının ciddi bir biçimde aşıkâr olduğunu görmek mümkündür. Özellikle ona atfedilen eser ve şüirlerde bu tasavvura rastlanılır. Kalbî haccın en büyük hac olması, her nefeste aşk ile yaratana anması, aşk-sevgi ile sevgiliye olan bağlılığı ve buna daveti, insanın okunulacak en önemli kitap olması, hiçbir millet ve insanı ayıplamaması gibi hususlar onun Horasan tasavvuf ekolüne bağlılığını göstermektedir (Baharlı, 2022: 54).

Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya gelmeden evvel Hz. Ali'nin türbesini ziyaret etmiş ve burada (Necfe'te) kırk günlük bir riyazet ile çile çıkarmıştır. Ayrıca Mekke'ye gidip orada üç yıl kalmıştır. Sonra ise Medine, Şam, Halep, Urfa-Kilis, Antep üzerinden Elbistan'a uğramıştır. Buradan da Afşin'de bulunan Ashâbu'l Kehf'e uğrayıp erbain çıkarmıştır. Daha sonra Kayseri, Sinason (Mustafapaşa), Ürgüp, Uçhisar, Açık Saray (Gülşehir) üzerinden Sulucakarayük'e gelmiştir. Sulucakarahöyük'te Kadıncık Ana'nın evine misafir olmuştur. Burada gerek Müslümanlar gerek Hristiyanlar arasında göstermiş olduğu kerametleriyle oldukça dikkat çekmiştir (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 273-279; Gökhan, 2022: 798). Hacı Bektaş Veli'nin kerametlerinin zamanla Anadolu'da yaşamış diğer velilerin menkıbelerinde de yer alarak ortak motiflerin bulunması, onun inanç anlatı geleneğinde oluşturduğu derin etkinin tezahürüdür (Akın, 2020b; Akın, 2020c). Bu kerametler onun ününü Rum diyarına hızlıca yaymış ve kısa sürede tanınmaya başlamıştır. Böylece Rum (Anadolu) erenlerini kendine bend eden Hacı Bektaş Veli'nin ilk müritleri de Kadıncık Ana ve eşi İdris olmuştur (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 273-279).

Bir müddet burada ikamet ettikten sonra bugünkü Hacıbektaş'taki dergâhın yerinde ilk inziva yeri olan Kızılca Halvet'ini inşa etmiştir (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 349-355). Böylece Hacı Bektaş Veli kendini yerleştiği bölgede kabul ettirmiş ve mürit edinmeye başlamıştır. *Velâyetnâme*'nin vermiş olduğu bilgilere göre Hacı Bektaş Veli'nin daha sonra Kadıncık Ana ve eşi İdris'ten başka birçok müridi olmuştur.⁵ Kısa süre içerisinde Rum'un (Anadolu'nun) büyük evliyalari arasında olduğu kabul edilmiştir. Çevredeki gayrimüslimlerle de yakın ilişkiler içinde olan bir gönül ereni olmuştur. Daha sonra Moğol otoriteleriyle tanışmış ve onlardan bir kısmının da gönlüne girerek onların İslam ile tanışmasını sağlamıştır (Bilmez ve Bozkurt, 2022: 205)

i şerifleri H. 606 (1209-10) olarak, müddet-i ömr-i şerifleri 63 olmağla H. 606 (1270-71) senesi vefat-ı şerifleri muharrer olduğundan iş bu mahalle tahrir olundu." (Özcan, 2009: 1-2).

³ "Namaz için dışarıdan, bir ibrik su getir" dedi. Bektaş, "Hoca ne olur, bir nazâr etseniz de okulun içinden su çıkarsa, dışarıdan su getirmeye ihtiyaç olmasa" dedi. Lokman Perende "Bizim ona gücümüz yetmez, eğer elinden gelirse, sen nazâr et" dedi. Bektaş, hemen elini kaldırıp, dua etti. Lokman Perende de, "Amin" deyip elini yüzüne sürdü. Hemen o anda okulun orta yerinde, güzel bir pınar, kapıya doğru aktı. Lokman Perende, Hacı Bektaş Veli'de bu velâyet ve kerâmeti görünce sevinçle, "Ey Hünkâr" dedi. Bu olaydan sonra Bektaş Veli'nin adı, "Bektaş Hünkâr" oldu." (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 75-77).

⁴ Velâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş Veli'nin nasıl "Hacı" olduğu Lokman Perende tarafından şöyle anlatılmaktadır: "Lokman Perende, Hac'da iken Arâfat Dağ'ına çıkıp, vakfeye durduklarında yanındakilere "Bugün arefe günüdür, şimdi bizim evde, bişi pişirilirdur" dedi. Lokman Perende, Arâfat Dağı'nda bunu böyle söyleyince, bu durum Bektaş'a malum oldu. Gerçekten o sırada, Lokman Perende'nin evinde bişi pişirilmekteydi. Bektaş Lokman Perende'nin eşine, bir tepsiye birkaç tane bişi koyup, vermesini söyledi. Onlar da bir tepsiye, birkaç bişi koyup, onun eline verdiler. Tepsiyi alan Bektaş, Lokman Perende'ye tepsiyi velâyet kuvvetiyle sundu. Lokman Perende, bunu görünce, onun yüceliğini anladı. Bişiyi hep birlikte yedikten sonra, tepsiyi sakladı. Hac'dan dönüp, Horasan yakamına geldiler. Nişabur halkı, Lokman Perende'yi, "Haccınzı kutlu olsun" deyip karşıladılar ve ellerini öptüler. Lokman Perende, "Esas hacı olan Bektaş'tır" dedi Gelip, Hacı Bektaş'ın mübarek elini öpüp, onun bu kerametini çevresine tek tek anlattı. O günden sonra, adı "Hünkâr Hacı Bektaş el-Horasanî" olarak anıldı." (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 83-85).

⁵ Bu husus Velâyetnâme'de şöyle geçmektedir: "Seyyid Cemal Sultan En Önemli Halîfesidir Hazret-i Hünkâr'a ondan yakın kimse yoktu. Pek çok sefer sırtını sıvazlayarak Cemalim'dir demiştir. Postta da yukarıda otururdu. Ondandır Kolu Açık Hacı Sultan otururdu. O da önde gelen halîfelereydi. Hünkâr bâtin kılıcını ona vermişti. Üçüncü sırada Sarı İsmail gelirdi ve Hacı Bektaş Veli'nin bayraktarı ve sırlarını bilen kişiydi. Ondandır Resul Baba, gelirdi Hünkâr'ın süpürgeciydi ve önde gelen halîfesiydi. Bunlar gibi üç yüz altmış halîfesi vardı." (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 343-345).

Hacı Bektaş Veli Sulucakarahöyük'te ikamet ettiği esnada Seyyid Mahmud-ı Hayrânî, Ahi Evran (Duran ve Gümüsoğlu, 2010: 461-505) gibi büyük zatlarla yakınlık kurmuştur. Onlar da Hacı Bektaş Veli'nin birçok kerametine tanıklık etmiş ve ona saygı göstermişlerdir. Onun maneviyatı kısa sürede Rum diyarında yayılmıştır.

Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelmesinden ve kimlerle bağlantısı olduğundan bahseden önemli bir tarihi kaynak olan Eflâkî'nin kaleme aldığı *Menâkıbu'l-Arifin* adlı eserinde ondan şu şekilde bahsetmektedir: “*Hacı Bektaş-ı Veli, Baba Resul'un has halifelerinden idi. Baba Resul Rum ülkesinde (Anadolu'da) zühur etmişti. Bir topluluk, ona (Baba Resul'a) Baba Resulullah diyordu. Hacı Bektaş'ın marifetle dolu ve aydın bir kalbi vardı. Fakat (şeriate) uymuyordu.*” (Eflâkî, 1989: 411-414, 539-540). Bir diğer önemli bilgiyi kaydeden Elvan Çelebi de onun Baba İlyas-ı Horasanî zaviyesi ile ilişkisi olduğundan bahsetmektedir. Zaviyeye gidip gelenlerden biri olduğunu kaydetmiştir. Ancak eserde Hacı Bektaş Veli'nin Baba İlyas-ı Horasanî'nin müridi ve halifesi olduğuna dair net bilgi yoktur (Çelebi, 2017: 484-488).

Aşıkpaşazâde de benzer şekilde eserinde Hacı Bektaş Veli ve kardeşi Menteş'in Horasan'dan Rum'a (Anadolu) gelerek Baba İlyas-ı Horasanî'ye intisap ettiklerini kaydetmiştir. Yine eserinde sırasıyla nerelere gittikleri ve ahvalleri de şu ifadelerle izah edilmiştir: “*Bu Hacı Bektaş kim Horasan'dan kalktı, karındaşıyla bile Rum vilâyetine gelmesine beves etdiler. Anlar doğru evvel Sivaz'a geldiler. Ve ol zamanda Baba İlyas geliþ tururidi. Bu Rum'da sâkin olmuşidi. Meğer anun bevesine gelmişleridi. Ve illâ anun dabi tafsili çokdur. Ammâ bu Hacı Bektaş karındaşıyla Sivaz'dan Kayseri'ye geldiler. Hacı Bektaş'ın karındaşının adı Menteş idi. Bu Menteş girü vilâyetlerine müteveccib oldu. Hacı Bektaş karındaşını Kayseri'den göndürdi. Vardı Sivaz'a çıktı. Anda varıcak ecel yetişdi, müteveffâ oldu. Bunların kıssası çokdur. Ve illâ cem'isin tevâtür-i sabihilen bilmişemdir. Ammâ bu tarafda Hacı Bektaş Kayseri'den Kara Öyük'e geldi. Şimdiki hinde mezar-ı şerifi andadır. Ve hem dabi bu Rum'da dört tâyife vardur kim anılır müsâfirler ve seyyahlar arasında. Biri gâziyân-ı Rum ve biri âhîyân-ı Rum ve biri abdalân-ı Rum ve biri bacıyân-ı Rum. İmdi Hacı bektaş hazreti bunların içinde bacıyân-ı Rum'u ibtiyâr etdi kim ana Hatun Ana derleridi. Geldi anı kız edindi. Ve keşf ü kerâmetini ana teslim etdi. Andan sonra ol aradan âbir Allah rahmetine vardı.*” (Aşıkpaşazâde, 1332: 204; Bilmez ve Bozkurt, 2022: 266).

Edirneli Oruç Bey “*Oruç Beğ Tarihi*” adlı eserde de Hacı Bektaş Veli'den bahsederken “*Hacı Bektaş Horasanî*” yani Horasan'dan (Rum'a) Anadolu gelen önemli bir şahsiyet olarak tanımlamıştır (Oruç Beğ, 1972: 34). Yine bu eserde ve “*Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*” adlı eserde Hacı Bektaş Veli'nin Orhan Gazi döneminde yaşadığına dair bilgiler de mevcuttur (Bilmez ve Bozkurt, 2022: 269).

Lâmî “*Tercüme-i Nefahâtü'l-üns*” adlı eserinde Hacı Bektaş Veli'yi Anadolu'da yaşamış evliyalardan biri ve büyük kerametlere sahip bir zât olduğunu kaydetmiştir. “*Ve ol cümleden biri Hacı Bektaş Hazretleridiür rahimehu'llahu te'ala. Türkmen vilayetinde yatur. Şahib-vilayet ü keramat idi. Haliya üzerleri âli imâretdür. Ziyaretgâb-ı meşhurdur...*” (Karaca, 2019: 1419).

Taşköprülüzâde Ahmed ise Hacı Bektaş Veli ile ilgili şunları yazmıştır: “*Bu devrin şeyhlerinden biri de ârif bir zât olan Hacı Bektaş'tır. Kerâmet sahiplerinden ve velîlik derecesi olanlardandır. Mübarek mezarı Türkmen diyarında olup üzerinde türbe, yanında da bir zâviye vardır. Türbesi ziyaret edilir ve mübarek sayılır. Mezarının yanında yapılan dualar kabul olunur.*” (Taşköprülüzâde, 2019: 52).

Hacı Bektaş Veli *Velâyetnâme*'ye göre Sulucakarahöyük'e geldikten sonra otuz altı yıl daha yaşamış ve Hakk'a yürümeden önce hizmetinde devamlı bulunan 360 halifeyi ayrı ayrı hizmetlere koymuştur (Duran ve Gümüsoğlu, 2010: 769). Hacı Bektaş Veli tarafından bunlara kutsal emanetler verilmiş ve çoğu Anadolu'nun farklı yerlerine görevlendirilmiştir. Onlar da gittikleri yerlerde çeşitli kerametler gösterip ve oradaki halkı kendilerine muhib edinmişler (Duran ve Gümüsoğlu, 2010: 771).⁶ Hacı Bektaş Veli Anadolu'nun her bir yanına halifelerini yolladıktan bir müddet sonra kendisi de kerametine yakışır bir şekilde Hakk'a yürümüştür (Duran ve Gümüsoğlu, 2010: 853-867). Daha sonraki süreçte onun mirasını tarikat (Bektaşilik) haline getiren ise Abdâl Musa olmuştur. Böylece zaman içerisinde Hacı Bektaş Veli tarafından temelleri atılan yeni bir velî kültü merkezli ocak yapılması zühur etmiştir (Akın, 2020a: 32).

Sonuç olarak incelediğimiz kaynaklara göre Hacı Bektaş Veli, XIII. yüzyılda yaşamış, Horasan'dan Rum'a (Anadolu) gelmiş, Sulucakarahöyük'e yerleşmiş önemli bir dinî figür olarak tecelli etmiştir. Anadolu'daki faaliyetleriyle bir gönül ereni olarak zühur eden Hacı Bektaş Veli'nin öğretileri ise hem Anadolu coğrafyasında

⁶ Hacı Bektaş Veli'nin halifeden en çok bilinenler “*Cemal Seyyid, Sarı İsmail, Kolu Açık Hacim Sultan, Baba Resul, Pirâb Sultan, Receb Seyyid, Sultan Bahaeddin, Yahya Paşa, Barak Baba, Ali Baba, Sarı Kadı, Atlas-Pâş Sultan, Dost-ı Hüddâ, Hızır Sâmî'dir.*” Detaylı bilgi için bkz., (Duran ve Gümüsoğlu, 2010: 773).

hem Balkanlar olmak üzere dünyanın bazı bölgelerinde yayılım göstermiştir. Hacı Bektaş Veli'den sonra onun mirasını devam ettiren dervişler, abdâllar ve erenler Türk kültürünün İslam öncesiyle sonrası arasında güçlü bir köprü oluşturmuşlardır. Bu vasıtayla Anadolu coğrafyasından başlayıp Balkanlara kadar yayılım gösteren Hacı Bektaş Veli'nin kurmuş olduğu düşünce sistemi, Türk kültürünün ve bu çerçeveden oluşan tasavvuf anlayışının günümüze kadar yaşatılmasında ve geniş coğrafyalara yayılmasında öncü rol oynamıştır diyebiliriz.

Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'da Gönül Fütuhâtı

Eski Türklerde “*kabraman, babadır, yiğit anlamına gelen alplik sıfatı*”, İslâm dinin kabul edilmesiyle birlikte “*ermiş, erişmiş, iyi yetişmiş, vasıl olmuş anlamına gelen erenlik*” ile bir araya gelerek yeni bir muhteva kazanmıştır. Söz konusu alpler/erenler zamanla hem inanç önderi hem de temsil ettikleri toplumun lideri olmuşlar ve XIII. yüzyıldan itibaren Tarihi Horasan'dan batıya (Anadolu'ya) doğru bir göç başlatmışlardır. Horasan'daki alplerin/erenlerin piri olarak kabul edilen Ahmed Yesevî, yetiştirdiği talebeleriyle başta Anadolu olmak üzere birçok yere ocaklar uyandırmaya muvaffak olmuştur (Aytaş vd., 2010: 13).

Moğol İstilâsı esnasında Anadolu'ya göçen Ahmed Yesevî'nin öğrencileri, büyük bir kargaşa ve korku içinde olan insanların gönüllerine dokunmuş ve onlara umut olmuşlardır (Aytaş vd., 2010: 13). Moğol istilâsı sonrası teşekkül eden millî ve dinî birlik; Horasan, Konya, Kırşehir gibi önemli kültür merkezlerinden başlayarak Anadolu'nun geneline yayılmıştır. Bu vasıtayla Anadolu'ya akın eden gönül fâtilhleri farklı kollar şeklinde Anadolu coğrafyasını maddî ve manevî yönden feyizlendirmişlerdir. Dolayısıyla Horasan Erenleri denilen bu gruplar, Anadolu coğrafyasında yaşayan halkın nazarında kendilerini kurtarmak için onlara ümit veren, manevî ışıklar getiren, keramet gösteren kişiler olarak görülmüşler. Moğol İstilâsı'nın vermiş olduğu korku ve kurtuluş umudu Anadolu'ya gelen kitlelerin İslamiyet'i bir gönül dini olarak görmelerini ve sevmelerini sağlamıştır (Güzel, 2011: 47, 59). Böylece sevgi esaslı bir inanç anlayışının en güzel modeli olarak Horasan Erenleri, Anadolu coğrafyasında yaşayan kişilerin gönüllerinde kendilerine yer edinebilmişlerdir.

Anadolu'ya gelen ve Horasan Ereni olarak da ön plana çıkan bu şahsiyetler genellikle köy veya kasaba gibi nüfusu az olan muhitlere yerleşerek orada irşat faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Ayrıca halk arasında gösterdikleri keramet ve olağanüstü menkıbeleriyle beliren bu erenler, medrese ulemasının aksine farklı ve yeni bir öğretiyi temsil etmiş, genellikle İslamiyet'in tasavvufî ve mistik yönünü sevgi esaslı anlayışla aktaran bir konumda olmuşlardır (Kozan, 2012: 330). Hacı Bektaş Veli de bu konumda Anadolu'ya gelen bir Horasan Ereni'dir. Anadolu coğrafyasına Ahmet Yesevî tarafından kendisine halifelik sembolleri verilerek gönderilmiş olan Hacı Bektaş Veli, menkıbeye göre güvercin donuna bürünür ve Türkmen boyu Çepnilerin yaşadığı yedi haneli bir köy olan bugünkü Hacıbektaş olarak bilinen Sulucakarahöyük'e konar (Mêlikof, 1999: 41; Çelik ve Artan, 2021: 80; Gökhan, 2022: 798; Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 221-231, 253-259). Ne kınayan ne de kanatan bir şahsiyet olmaktan uzak duran Hacı Bektaş Veli'nin ünü burada yayılarak kısa sürede Kapadokya bölgesine nüfuz etmiş ve dergâhı tasavvufî anlamda bir cazibe merkezi olarak görülmeye başlanmıştır. Bu kuşatıcı tasavvuf anlayışı cinsiyet esaslı değil marifet esaslı bir anlayışı temsil etmiştir.

Hacı Bektaş Veli yerleştiği ve Piri olan Hoca Ahmet Yesevî tarafından mamur etmekle görevlendirdiği Anadolu topraklarını gönül fütuhâtıyla irşat etmeye başlamış ve bu toprakları yurt kılmak için uğraşmıştır (Mêlikof, 1999: 41; Çelik ve Artan, 2021: 80). İrşat ve fütuhât eylemleri neticesinde Hacı Bektaş Veli, XIII. yüzyılda Horasan'dan Rum'a (Anadolu) gelen ve buradaki halkın gönlünü kazanan önemli bir gönül ereni, düşünür ve karizmatik önder olmuştur. Anadolu'da İslâm'ın yayılmasında ve İslâm kültürünün şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Hacı Bektaş Veli; İslâm'ın insanlıkla var olacağını dile getirmiş, kadınların toplumsal hayatta yer bulması için çağrıda bulunmuş, kendi meclislerinde de kadınlara yer veren bir mutasavvıf ve örnek bir şahsiyet olmuştur.

Bu kuşatıcı ve yapıcı özellikleriyle çok geçmeden birçok kişinin gönlünü kazanan Hacı Bektaş Veli, inşa ettiği Kızılca Halvet'inde (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 349-355) gün geçtikçe ün kazanmıştır. Müritleri çoğalmış ve kısa sürede tanınmaya başlayan Hacı Bektaş Veli, çevresindeki veliler (evliya) tarafından kıskanılmıştır. Onun kerametlerini duyan veliler onu çeşitli sınavlardan geçirmeye çalışmışlardır. Her defasında o kerametleriyle kendisine yapılanlar karşısında hepsini utandırmış ve bir müddet sonra Rum'un (Anadolu'nun) büyük evliyaları arasında olduğunu kabul ettirmiştir. Çevredeki gayrimüslimlerle de yakın ilişkiler içinde olmuştur. Kısa sürede Moğol otoriteleriyle tanışması, onların bir kısmını Müslüman etmesi de onun kerametleri, hoşgörüsü ve gönüller fetheden bir mutasavvıf olmasıyla ilişkilidir (Bilmez ve Bozkurt, 2022: 205). Onun sayesinde Hristiyanlığın önemli bir yerleşim alanı olan İhlara Vadisi de İslâm'la tanışmış ve bölgedeki gayrimüslim halkın büyük bir bölümü de İslamiyet'i benimsemiştir.

Gönül eri olan Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı dönemde, Anadolu coğrafyasında farklı inanç ve kültürlerin bir arada yaşadığı bir ortam söz konusuydu. Ayrıca Moğol İstilâsı'nın vermiş olduğu bir korku havası hâkimdi. O, bu olumsuz atmosferde birlik beraberlik içinde yaşamaya baş edebileceğine inanmış ve farklılıklara karşı kuşatıcı/bütünleştirici bir tutumu ilke edinmiştir. Dinî grupların ve kültürlerin çeşitliliğini bir zenginlik olarak görmüş ve insanların birbirlerine saygı göstermesi, hoşgörülü olması ve birlikte barış içinde yaşamasını öğütlemiştir. İnsanoğlunun huzuru ve dünyanın barışı için *"Hiçbir milleti ve insanı ayıplamayız"* demiştir. Anadolu'ya ışık olan, söz ve gönül mülkünün sultanı olan Hacı Bektaş Veli'ye göre karşılıksız sevgi, ilgi, hoşgörü, saygı insanların ortak vasfı olmalıdır. Sahip olduklarımızın geçici olduğu bilincinde olmalı, karşı karşıya kaldığımız sıkıntıya ve zorluklara sabırla katlanmayı öğütlemiş, şikâyet etmeden mücadele edip elinden geleni yapmayı önermiştir (Güzel, 2011: 47, 240-241). O barış, dostluk ve temel değerler üzerine oturtulmuş bir sevgi anlayışının bütünü şeklinde Anadolu'da bir *"gönül eri"* olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun öğretileri kültürel mirasımızın bir parçası olup temel değerler bağlamında bugün de yaşamaya devam etmektedir.

Hacı Bektaş Veli *"Mertebe ve makam yoktur, dostun gönlünden başka"* diyerek insan ve dost sevgisini her türlü makamın üstünde olduğunu belirtmiştir. Her şeye karşı sevgiyle bakmayı öğütleyerek *"yetmiş iki millete karşı olan hoşgörüsü"* de evrensel bir söylem olup döneminin atmosferi ve insanî değerlere verdiği önem hakkında ipuçları vermektedir (Güzel, 2011: 243).

Hacı Bektaş Veli'nin söz konusu birleştirici, barışçıl ve insancıl öğretileri onun Anadolu'da birçok insan tarafından sevgi ve saygıyla anılan önemli bir *"gönül ereni"* olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Onun bu özelliği yaşadığı dönemde birçok kişinin (Hristiyanlar, Moğollar... vb.) Müslüman olmasını sağlamıştır. O, savaşların istilâların olduğu bir dönemde birlik beraberlik içinde yaşamının timsali olmuştur (Bilmez ve Bozkurt, 2022: 205). İslah edilmiş ve terbiyeden geçen bir nefsin kimseye yük olmayacağını öğretileriyle telkin eden Hacı Bektaş Veli, aslan ve ceylanı sembolize ederek nefis kavgasından çıkılabileceğini de apaçık beyan etmiştir.

Hacı Bektaş Veli, döneminde kırgınlıklara, küskünlüklere ve kavgalara şahitlik ettiğinde onları barıştırmaya çalışmış, birlikte hoşgörü içinde yaşamının önemini vurgulamıştır. Gönül kırmamaya gönül yapmaya ehemmiyet vermiştir. Onun söylemlerinde ve eylemlerinde bu hassasiyete sıklıkla tesadüf ederiz. Örneğin Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Veli, Üçhisar halkın birbiriyle kavgaya tutuştuğunu görünce *"Birbirinizin gönlünü kırmayın. Çünkü müminin gönlü Kâbe'ye benzer. Lâkin gönül ondan da yegdir. ... Hâlbuki gönül Tanrının nazargâbudur, Tanrı ile gönül arasında perde yoktur. Kâbe nasıl dokunulmaz, harim ve mübarek ise gönül de Tanrının tecelli ettiği yer olduğu için mübarektir, ona dokunmayın."* (Aytaş vd., 2010: 669; Güzel, 2011: 73) diyerek insanın gönül dünyasını temiz, saf, doğru ve ilahî değerlere uygun bir şekilde tutması, kavga ederek gönülleri kırmamak gerektiğini söylemiştir. Onun bu söylemleri birçok kişinin gönlünü fethetmiştir.

Hacı Bektaş Veli'ye atfedilen eserlerde geçen gönülle ilgili sözleri de insanların gönül dünyasını anlamaya, içsel yolculuklarında rehberlik etmeye ve ilahî sevgiye ulaşmaya dair derin felsefeler içerir. Örneğin Hacı Bektaş Veli'ye göre *"Gönül büyük bir şehre benzer. Allah, yerden göğe ne yarattıysa o şehirde vardır."* (Aytaş vd., 563, 605) Yine *"Er olan kişinin her zaman gönül şehrini arı duru tutması ve asla gafil olmaması gerekir."* (Aytaş vd., 621) sözü erdemli bir insanın iç dünyasını koruması ve geliştirmesi gerektiği kastedilmektedir. Hacı Bektaş Veli'nin *"İsterim ki, yüreğimden yabancılarla sohbetin kökünü kazıyayım; gönül bahçemde dost fidanından başkasına izin vermeyeyim."* (Aytaş vd., 2010: 351-353) sözüyle de iç dünyamızı korumak ve kalbimizde dostlara yer vermek gerektiğini ifade eder. Bu sözler, Hacı Bektaş Veli'nin gönülle ilgili derin bilgeliğini ve manevî anlayışını yansıtan bazı ifadelerdir. Onun öğretileri, insanların gönüllerini dönüştürmeyi, ilahî aşka erişmeyi ve sevgiyle dolu bir yaşam sürmeyi hedeflemekte olduğunu söyleyebiliriz. Görüldüğü üzere Hacı Bektaş Veli birçok kişi üzerinde derin etkiler bırakmış ve onun öğretileri, felsefesi, insana bakışı günümüzde hala yaşayan bir miras olarak Anadolu'da devam etmektedir. Derin tarihi kökleri sebebiyle Hacı Bektaş Veli'nin *"serçeşme"*si olduğu inanç sistemi, mirası ve öğretileri günümüzde sanal ortam, edebiyat, sinema, müzik vb. kültürün çok çeşitli alanlarında canlılığını korumaktadır (Akın: 2021b; Akın: 2022; Koluçak, 2023; Koluçak ve Azime, 2023; Özdek ve Eraslan, 2012).

Sonuç

Tarihî Horasan, sahip olduğu stratejik konumu ve farklı kimlikleri bir arada barındırma özelliğinden dolayı kozmopolit bir yapıya sahip ve kültürel çeşitliliğin yoğun olduğu bir coğrafi alandır. Tarihî Horasan coğrafyasında birçok büyük tasavvufî şahsiyet yetişmiş ve bu şahsiyetler tasavvufun temel prensiplerini geliştirmiş ve öğretilerini yaymıştır. Burası kısa sürede İslâm medeniyetinin önemli eğitim ve öğrenim merkezlerinden biri haline gelmiştir. Kurulan medreseler, İslâm felsefesi, fıkıh, kelam ve tasavvuf gibi alanlarda eğitim vermiştir. Bu

medreseler, tasavvufi düşüncenin yayılmasına ve derinleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda Tarihî Horasan, İslâm tasavvufunun yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu bölgede yaşanan siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeler, tasavvufi düşüncenin etkisini genişletmiş ve halk arasında yayılmasını sağlamıştır. Horasan’da kurulan tarikatlar, tasavvufi uygulamaların yayılmasına ve derinleşmesine katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak Horasan, İslâm tasavvufunun doğduğu, geliştiği ve yayıldığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihî Horasan diye tanımladığımız coğrafyada ortaya çıkan tasavvuf ekollerinin Anadolu’ya sirayeti oldukça büyük olmuştur. Horasan’da ortaya çıkan tasavvufi ekoller, zamanla Anadolu’ya yayılmış ve burada geniş bir takipçi kitlesi bulmuş ve Anadolu’ya tasavvufi açıdan zenginlik katmıştır. Horasan kökenli tarikatlar, Anadolu’da dergâhlar kurmuş ve burada tasavvufi eğitim ve uygulamalar gerçekleştirmiştir. Bu sayede Anadolu’da birçok derviş geleneği ortaya çıkmış ve tasavvufi uygulamalar Anadolu halkı arasında yaygınlaşmıştır. Çok geçmeden Anadolu, Horasan’dan gelen tasavvufi akımların önemli bir merkezi haline gelmiş bazı tarikatlar, Anadolu’nun dinî ve kültürel dokusunu derinden etkilemiştir. Bu bağlamda Horasan Erenleri, manevî öğretileri ve örnek hayatlarıyla İslâm dünyasında ve özellikle tasavvuf geleneğinde önemli bir yere sahiptir.

Horasan Erenleri’nden olan Hacı Bektaş Veli’nin Anadolu topraklarında yaptığı faaliyetleri ve öğretileri tasavvuf geleneği açısından oldukça önemlidir. Horasan’dan Anadolu’ya gelerek burada insanlara manevî rehberlik yapmış bir “gönül ereni” veya “manevî önder” olarak kabul edilen Hacı Bektaş Veli’nin tüm nazarının ve muradının “gönül fütuhâtı ve irşat faaliyetleri” olduğunu söylemek mümkündür. Hacı Bektaş Veli, Anadolu’ya geldiğinde gerek söylemleriyle gerek öğretileriyle orada gönül fütuhâtını yayma misyonunu tereddütsüz üstlenmiştir. Bu minvalde Hacı Bektaş Veli’nin Anadolu topraklarında yaptığı faaliyetler ve öğretileri, bir anlamda gönül fütuhâtı ve irşat nazarı olarak yorumlanabilir. Gerek Hacı Bektaş Veli’nin gerek diğer Horasan Erenleri’nin Anadolu’da gönülleri fethetmesi ve döneminin saygın kişiliklerini oluşturması Horasan tasavvufunun kısa sürede Anadolu’ya sirayet ettiğini de göstermektedir.

Hacı Bektaş Veli’nin gönülleri fethederek Anadolu’da insanı insandan ayırmadan, hor görmeden, ötekileştirmeden birlik, sevgi ve kardeşlik içinde yaşayabilmemin mümkün olduğunu defaatle vurgulamıştır. Söylemleriyle insanları sadece dışsal ibadetlere değil, içsel bir dönüşüm ve manevî gelişime teşvik etmiştir. O insanların gönlüne dokunarak din ve mezhep ayrılıklarının aşıldığı, insanların birbirlerini sevgiyle kucakladığı bir ortamı teşvik etmiştir. Ayrıca Anadolu topraklarında büyük bir etki yaratmış ve insanların gönül dünyalarında derin bir dönüşüm sağlamıştır. Döneminde gönülleri fethederek sevgi, hoşgörü ve insanlık değerlerini yaymıştır. Zira Hacı Bektaş Veli’nin sevgi anlayışı sadece insanları değil ayrıca doğayı da kapsamaktadır. Onun nazarında kadın erken, can hepsi birdir. Hacı Bektaş Veli’nin bu anlayışı birçok gönül cezbetmesini sağlamıştır. Kadınların varlıklarına ve kimliklerine hürmet ederek, onları dışlamaktan alıkoyan zihniyetlere karşı da durmuştur. Bunun en güzel örneği olarak “Kadınlarımızı okutunuz” düsturunu dergâhında işlemiş ve yaşatmıştır. Zira onun gönül fütuhâtında “cinsiyetin” değil “marifetin” izlerini okumak mümkündür. Ona göre bir kul, cinsiyetiyle değil taşıdığı marifete göre Hakk katında menzil alır. Bu nedenle gönül fütuhâtını “Dört Kapı Kırk Makama” ulaştırır ve dervişlerine bu manevî reçeteyi uygulamayı öğretir.

Kaynakça

- Aday, E. (2014). *Horasan Erenlerinin menkıbevi şahsiyetlerindeki ortak özellikler*. Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı.
- Akın, B. (2020a). *Kızılbaş Oğuzlar ve Şah İsmail’in Anayurdu Diyarbakır -Tarih, İnanç, Kimlik, Ocaklar ve Ritüeller-Kitabevi*.
- Akın, B. (2020b). Alevi-Bektaşî inancında “Taş/Kaya/Duvar Yürütme” keramet motifi etrafında oluşan anlatılar üzerine bir anlam çözümlemesi. *Ritüelleri ve Anlatılarıyla Kutsal Mekânlar (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği) 1*. (Ed. Bülent Akın). Paradigma Akademi Yayınları, 187- 224.
- Akın, B. (2021a). “Ocak”tan “Cemevi”ne dönüşüm sürecinde Alevilikte kutsal mekân ve ibadethânenin bir arada tasavvuru. *Ritüelleri ve Anlatılarıyla Kutsal Mekânlar (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği)*. (Ed. Rezan Karakaş). Paradigma Akademi, 1-21.
- Akın, E. (2020c). Alevi ve Sünni inanç dairelerinde kültürel süreklilik bağlamında sosyal kontrolün sağlanması: Siirt ve Muş menkıbelerinin karşılaştırmalı incelenmesi. *Ritüelleri ve Anlatılarıyla Kutsal Mekânlar (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği)*. (Ed. Bülent Akın). Paradigma Akademi, 231-282.

- Akın, E. (2021b). Sanal Ortamda Veli kültürünün yeniden inşası: Hacı Bektaş Veli örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Hacı Bektaş Veli Özel Sayısı)*, 11(4), 118-134.
- Akın, E. (2022). “Kutsal”dan “Kurgu”ya: Alevi-Bektaşî ziyaret kültürünün Talip Apaydın romanlarına yansımaları. *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, 26, 106-134.
- Algar, H. (2006). Kübreviyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 32. TDV Yayınları.
- Algar, H. (2006). Nakşibendiyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 32. TDV Yayınları.
- Algar, H. (2006). Necmeddîn-i Kübrâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 32. TDV Yayınları.
- Artan, M. (2022). *Türk-İslam Düşüncesinde Mehdîlik: Osmanlı Devleti'nde Şabkulu Örneği*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Aşıkpaşazâde (1332). *Tevârih-i Âl-i Osmân*. (neşr. Âlî Bey). Matbaa-i Âmire.
- Ay, R. (2014). *Anadolu'da derviş ve toplum: 13-15. yüzyıllar*. Kitap Yayınevi.
- Azamat, N. (2001). Kalenderiyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 24. TDV Yayınları.
- Babinger, F., & Köprülü M. F. (1996). *Anadolu'da İslâmiyet*. (Çev. Ragıp Hulusi). İnsan Yayınları.
- Baharlı, İ. (2020). Tasavvuf klasikleri eşliğinde Safevîler öncesinde Sema (Semah). *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, 22, 179-198.
- Baharlı, İ. (2022). Türkistan Nefesi: Hoca Ahmet Yesevî'den Hacı Bektaş Veli'ye Horasan tasavvufu. *Department Of Tourism Of Turkestan Region Llp (Tourist Information Center) Open Turkistan*, 50-56.
- Baltacı, H. (2019). Ömer Lütfi Barkan'ın “Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”i üzerine değerlendirmeler. *Akademik İslam Araştırmaları Dergisi*, 6, 93-126.
- Barkan, Ö. L. (2015). İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler. *İnsan & İnsan*, 5, 5-37.
- Bilmez, B. ve Bozkurt, S. (Haz.). (2022). *Hacı Bektaş Veli: hayatı ve dönemi üzerine metinler*. 12. Matbaa.
- Çalı, M. (2022). *Horasan'dan Nevşehir'e Yazılı ve Sözlü Kaynaklara Göre Horasan Erenleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Çelebi, E. (2017). *Nâme-i Kudsî (Kutsal Kitap) / Menâkıbu'l-Kudsîyye (Kutsal Menkabeler)*, (Haz. Merol Tulum). Çizgi Kitapevi.
- Çelik, H., & Artan, M. (2021). Hz. Pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin eserlerinde gönül eğitimi. *İlahiyat Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler (Mayıs – 2021)*. (Ed. Fevzi Rençber vd.). Gece Kitaplığı Yayınları.
- Çetin, O. (1998). Horasan. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 18. TDV Yayınları.
- Doğan, E. & Çelik, H. (2022). *Kavramlar ve tasavvufî izâhlar açısından Aleviliğin El Kitabı*. Kriter Yayınları.
- Duran, H., & Gümüsoğlu, D. (Haz.). (2010). *Hünkâr Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi*. (Ed. Gıyasettin Aytas). Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Edirneli Oruç Beğ. (1972). *Oruç Beğ tarihi*. (Haz. Hüseyin Nihal Atsız). Kervan Kitapçılık.
- Eflâkî, A. (1989). *Âriflerin Menkabeleri*. Cilt 1. (Çev. Tahsin Yazıcı). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Erpolat, M. (2021). Siverek Söylemez Baba Zaviye ve Ziyareti. *Ritüelleri ve Anlatlarıyla Kutsal Mekânlar (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği)*. (Ed. Rezan Karakaş). Paradigma Akademi, 229-2776.
- Ersal, M. (2016). *Alevilik: Kavramlar ve Ocağın Sistemi Çubuk Havzası Örneği*. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gıyasettin, A. vd. (Haz.). (2010). *Hacı Bektaş Veli Külliyyatı: “Fevâid, Fatıha Sûresi Tefsiri, Besmele Tefsiri, Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, Makâlât”*. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Yayınları.

- Gökhan, İ. (2022). Hacı Bektâş Veli'nin Elbistan, Göksun ve Afşin'de bıraktığı izler. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 795–806
- Güzel, A. (2011). *Hacı Bektaş Veli (El Kitabı)*. Akçağ Yayınları.
- Karaca, S. (2019). *Lâmi'î Çelebi, Fütûhu'l-müçâhidîn Li-tervîbi Kulûbi'l-müşâhidîn (Nefehâtü'l-üns Tercümesi): İnceleme, Tenkitli Metin, Sözlük, Dizgin*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Koluçak, İ. (2023). Yeşilçam sinemasında Aleviliğin ve Alevilerin örtük temsilleri. *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, 27, 19-56.
- Koluçak, İ., & Azime, C. (2023). Türk sinemasında “Hacı Bektaş Veli” temsilleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 106, 127-146.
- Korkmaz, İ. (2022). *Gaziantep Alevi kültürü ve İmam Musa Kazım Ocağı*. (Ed. Mehmet Çeribaş). Paradigma Akademi Yayınları.
- Kozan, A. (2012). Sözlü ve yazılı tarihe göre Nevşehir bölgesinde Horasan Erenleri olarak bilinen şahsiyetler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 61, 313-336.
- Köprülü, M. F. (1991). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Melikoff, İ. (1999). *Hacı Bektaş efsaneden gerçeğe*. Cumhuriyet Kitapları.
- Melikoff, İ. (2010). *Hacı Bektaş efsaneden gerçeğe*. (Çev. Turan Alptekin). Cumhuriyet Kitapları.
- Noyan, B. (1995). *Bektaşılık Alevilik nedir?* Ant/Can Yayınları Ortak Basımı.
- Ocak, A. Y. (2011). *Ortaçağ Anadolu'sunda iki büyük yerleşimci (kolonizatör) derviş yahut Vefâiyye ve Yeseviyye gerçeği: Dede Garkın ve Emirci Sultan (13. yüzyıl)*. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Özcan, H. (2009). *Hacı Bektaş Veli hayatı, eserleri ve sufilik yolu*. Akademik Eksen Yayınları.
- Özdek, A., & Eraslan, U. (2012). Hacı Bektaş-ı Veli felsefesinde Müzik-Hacı Bektaş-ı Veli felsefesinde müzik, 1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri Kitabı. (Ed. Adem Öger). Nevşehir Üniversitesi Yayınları, 279-308.
- Öztürk, M. (2001). *Anadolu Erenlerinin kaynağı Horasan*. Bilge Yayınları.
- Taşköprülüzâde. (2019). *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye “Osmanlı Âlimleri”*. (Haz. Muhammet Hekimoğlu). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Tosun, N. (2006). Nakşibendiyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 32. TDV Yayınları.
- Tosun, N. (2013). Yeseviyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 43. TDV Yayınları.
- Yalçınkaya, F. (2020). Alevilikte kutsal mekân anlayışı üzerine karşılaştırmalı bir inceleme: Diyarbakır ve Varto Alevileri örneği. Bülent Akın (Ed.), Ritüelleri ve Anlatılarıyla Kutsal Mekânlar (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği) 1, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları. 149- 186.
- Yaman, A. (2022). *Şah-ı Merdan'a Talip Olanlar: Kızılbaşlar Aleviler Bektaşiler (Temel Bilgiler)*. La Kitap.
- Yıldırım, R. (2019). *Hacı Bektaş Veli'den Balım Sultan'a Bektaşiliğin doğuşu*. İletişim Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

XII and XIII. the Sufism movement formed by the Turkmen dervishes (Khorasan Saints) who came to the Greek (Anatolian) lands from the Historical Khorasan geography in the 19th century has been accepted in Anatolia throughout the historical process. Turkmen dervish groups that came to Anatolia became both the religious and worldly leaders of their tribes. They also played a leading role in helping the groups that came with them establish an orderly life.

After the Mongol Invasion, migrations to Anatolia increased and this increased the diversity of dervish groups operating. In this context, many lodges and dervish lodges were established in Anatolia. Dervish groups that have settled down have managed to awaken a strong Sufi movement. Among these, there were many dervishes from the historical region of Khorasan and Turkestan. They founded many sects in the Anatolian geography where they settled. These sects were mainly built in the 13th century. It started to spread widely since the 19th century. Most of them consisted of groups such as Kalenderî, Yesevi and Haydari.

The Khorasan Saints, who were the pioneer dervish groups that went from the historical geography of Khorasan to Anatolia and then to the Balkans, established new Sufi schools as well as sects after migrating to Anatolia. Babas, dedes, saints and alperens, who are affiliated with the Khorasan school of Sufism and are also defined as Khorasan Saints, carried their ancient culture to Anatolia. The most well-known among these saints is Ahmed Yesevi. His caliphs popularized Sufism in Anatolia. XIII. in Anatolia in the 19th century, Sufism became a spiritual journey widely experienced by the people, and many great figures were raised in this field.

It was the Sufis who carried the Ahmed Yesevi tradition of the Khorasan Saints to Anatolia. In order to guide the Anatolian lands with conquests of heart, XIII. Haji Bektash Veli, who came to Rum (Anatolia) from Khorasan in the 11th century, was one of these Khorasan Saints and followed in the footsteps of Ahmed Yesevi and lived in the 13th century. He is a man of heart who left his mark on the spiritual climate in Anatolia in the 19th century and achieved great fame in a short time. In addition to appearing before us as a man of heart, Haji Bektash Veli is a great saint who assimilated the Islamic faith in the spiritual hearth of Ahmed Yesevi and spread around him the light he received from the hearth of Ahmet Yesevi. He left his mark on the faith and cultural life of Anatolia with his personality. XIII. in a period of wars, invasions and chaos in the 19th century, an environment of reconciliation and peace was established thanks to the love-centered thought system he created. Thus, in the context of Turkish Sufi heritage, Haji Bektash Veli became a religious leader who shaped the social fabric and had widespread effects in Turkish society. Therefore, it played a leading role in shaping the Turkish-Islamic Sufi tradition.

Haji Bektash Veli began to guide by conquering the hearts of the Anatolian lands where he settled and tried to make these lands his homeland. In a short time, Haji Bektash Veli, XIII. he became an important “man of heart, thinker and charismatic leader” who came to Rum (Anatolia) from Khorasan in the 19th century and attracted the hearts of the people there. He played a leading role in the spread of Islam in Anatolia and the shaping of Islamic culture.

It was the Sufis who carried the Ahmed Yesevi tradition of the Khorasan Saints to Anatolia. In order to guide the Anatolian lands with conquests of heart, XIII. Haji Bektash Veli, who came to Rum (Anatolia) from Khorasan in the 11th century, was one of these Khorasan Saints and followed in the footsteps of Ahmed Yesevi and lived in the 13th century. He is a man of heart who left his mark on the spiritual climate in Anatolia in the 19th century and achieved great fame in a short time. In addition to appearing before us as a man of heart, Haji Bektash Veli is a great saint who assimilated the Islamic faith in the spiritual hearth of Ahmed Yesevi and spread around him the light he received from the hearth of Ahmet Yesevi. He left his mark on the faith and cultural life of Anatolia with his personality. XIII. in a period of wars, invasions and chaos in the 19th century, an environment of reconciliation and peace was established thanks to the love-centered thought system he created. Thus, in the context of Turkish Sufi heritage, Haji Bektash Veli became a religious leader who shaped the social fabric and had widespread effects in Turkish society. Therefore, it played a leading role in shaping the Turkish-Islamic Sufi tradition.

The spiritual teachings and cultural heritage of Haji Bektash Veli, who has been preaching love, unity, solidarity and peace for centuries with his thoughts and teachings, has spread widely not only in Anatolia but also in the world, especially in the Balkans. His philosophy and teachings have guided humanity for centuries and continue

to do so. Haji Bektash Veli settled in Hacibektaş (Sulucakarahöyük), which is within the borders of Nevşehir today, and established his dervish lodge here, and over time, it was accepted as the fountain of the Alevi Bektashi belief system. His lodge, his works, his teachings, his conquests of heart and his guidance activities were effective in the formation of our cultural heritage. As a matter of fact, Haji Bektash Veli's teachings, his approach to life, his understanding of love, and his philosophy are important for a better and more beautiful life, social peace and prosperity to be ingrained in the minds of young generations and become a habit. At the same time, his teachings are in society; It has the effect of transforming chaos from chaos to peace, from separation to integration, from pain to love. Haji Bektash Veli's thoughts and philosophy of life had a deep impact on the social structure of Anatolian society. It is possible to read and interpret the fact that the traces of this influence continue today in academic studies on the social fabric of Anatolia.

In the study, it is aimed to know the encompassing and integrative character of Haji Bektash Veli, an important element of our human treasure, in Anatolia, by examining his conquests and guidance in Anatolia, in the light of his teachings, by text analysis method. In addition, in the study, a general evaluation was made on how Haji Bektash Veli, who is both a cultural and religious value of Cappadocia, came to Anatolia, his guidance activities in Anatolia and how he conquered hearts in his time. Thus, by introducing the conquests, guidance, life and thoughts of Haji Bektash Veli, who is seen as an important saint of the heart of his time, it will contribute to the transfer of cultural heritage and refresh our social memory. In this context, the importance of keeping the understanding of Sufism of Haji Bektash Veli, who is an element of the cultural heritage of the Cappadocia region and an important figure in the Alevism-Bektashism belief, which exceeds his own period, in terms of social unity and solidarity will be emphasized. Scope of work; Examples of how Haji Bektash Veli, one of the monumental names of both the spiritual/cultural heritage of Cappadocia and the history of humanity, shed light on today's people with the conquests of love he carried out in Anatolia during his time will also be mentioned. It should be known that the continuation of the thought system that developed around Haji Bektash Veli, who was one of the Saints of Khorasan and played an important role in the unity, harmony, guidance and conquests of Anatolia, shows that he was a great Sufi as well as his importance. In essence, the fact that the teachings of Haji Bektash Veli, a man of the heart of his time and who played an important role in the establishment of the spiritual atmosphere in Anatolia in the context of intangible heritage, constitute an important field of specialization, reveals the originality of this study.